

Proč a jak provádíme archeologické výzkumy

Jeden z prvních plošných předstihových archeologických výzkumů v centru Prahy (Petrské náměstí na Novém Městě pražském na konci 60. let)

Rozsah a forma záchranného archeologického výzkumu vždy závisí na rozsahu stavebního záměru a především na umístění konkrétní stavby v historické krajině. Podle těchto kritérií je zvolena metoda, strategie a s nimi související rozsah, časová a v neposlední řadě i finanční náročnost tohoto výzkumu.

PŘIPRAVIL: VOJTĚCH KAŠPAR, FOTO: ARCHAIA

Záchranný archeologický výzkum je ve své podstatě asistovaná likvidace archeologické památky. Pod povrchem stávajícího terénu jsou po dlouhá staletí konzervovány doklady o vývoji osídlení dávných obyvatel a jeho proměnách. Podobné informace obsahují i doposud stojící historické objekty, k nimž pod zemí nacházíme množství neopakovatelných dokladů. V těchto případech je možno chápat spojení stojící architektury s archeologickými vrstvami ukrytými pod zemí jako knihu, jejíž některé kapitoly obsahují informace získané archeologickým výzkumem, a jiné naopak průzkumem stavebně-historickým. Pro pochopení dávné minulosti skutečnosti je nutno přečíst co nejvíce stránek této knihy. Chybějící listy již nikdy nenalezneme. Z této filozofie vychází snaha archeologů o maximální možnou míru ochrany archeologických památek a situací a jejich uchování a konzervování v původním prostředí, tj. v zemi. V případě, že jsou tyto památky ohroženy stavební aktivitou, je nutno přistoupit k jejich záchraně. Záchranou se v tomto případě myslí provedení záchranného archeologického výzkumu, který se před faktickou likvidací terénní situace pokusí o maximální možnou míru její dokumentace. Archeologický výzkum je tvořen terénní částí, tedy především výzkumnými pracemi terénu, dokumentací, geodetickým zaměřením nemovitých a vyzdvižením movitých archeologických nálezů. Po této etapě následuje vyhodnocení a zpracování nalezených památek, situací a vzorků do nálezové zprávy. Nálezová zpráva je základním archeologickým pramenem (slouží jako potvrzení o provedení archeologického výzkumu pro orgány činné ve stavebním řízení) a jejím nedostižným cílem by měla být možnost úplné rekonstrukce archeologickým výzkumem likvidované terénní situace. Zpracování výzkumu do této formy je bezpodmínečně nutnou podmínkou

provádění jakéhokoli archeologického výzkumu a je jeho nedílnou součástí. Ve většině případů je zpracování výzkumu časově i finančně stejně (ne-li více) náročné jako vlastní terénní část výzkumu, která je realizována přímo na ploše budoucí stavební aktivity.

Než se kopne do země

Stavebník na základě stanoviska příslušného výkonného orgánu Státní správy památkové péče kontaktuje organizaci pověřenou provedením záchranného archeologického výzkumu. Pro stanovení podmínek, za kterých proběhne záchranný archeologický výzkum, potřebuje oprávněná organizace především základní informace o zamýšlené stavební aktivitě a časový harmonogram provádění zemních prací stavby. Jedná se především o základní stavební dokumentaci, situační plán, kopii katastrální mapy, výkopové plány (v půdorysu i řezu) a projekt suterénu. V neposlední řadě ke koncipování strategie a metody archeologického výzkumu přispěje existence geologického či inženýrsko-geologického průzkumu. Archeologické pracoviště prozkoumá dokumentaci a vypracuje pro stavebníka vyjádření obsahující návrh dalšího postupu, finanční a časovou náročnost vlastního průzkumu a doporučí způsob řešení celé situace. Při koncipování vyjádření musí archeolog bezpodmínečně přistoupit k detailní archivní rešerši v archivech archeologických i historických. Přestože archeolog pod zemí v konkrétním místě nevidí, umožní mu znalost situace v okolí stanovit míru pravděpodobnosti výskytu archeologických památek a situací v konkrétní oblasti. Podle toho pak zvolí ekvivalentní formu záchranného výzkumu. Součástí zmíněného vyjádření bývá zpravidla i rozpočet a návrh smlouvy o dílo na provedení konkrétního výzkumu. Abychom lépe pochopili skutečnost, že v některých místech bude archeologický výzkum probíhat v návaznosti na vlastní

zemní práce stavby a bude stát řádově tisíce korun, zatímco v jiných místech může trvat i několik let a stát desítky milionů korun, je třeba se seznámit se základními typy záchranných archeologických výzkumů.

Odborný dohled

Nejčastěji prováděný záchranný archeologický výzkum má formu dohledu při vlastních výkopových pracích stavby. Tento typ výzkumu bývá využíván především při stavebních akcích postihujících v omezené míře dochovanou terénní situaci (liniové stavby, základové pasy apod.) a především v místech s minimální mírou pravděpodobnosti nálezu archeologických památek a situací. Případná záchrana a dokumentace náhodně odhalených archeologických situací proběhne v technologické pauze stavby po dohodě s vedením stavby. Stavební práce budou v tomto případě zastaveny v místě nálezu po dobu nutnou k záchraně a dokumentaci odkryté situace. Finanční nákladnost tohoto typu výzkumu není příliš vysoká a pohybuje se od pár tisíc po několik desítek tisíc korun v závislosti na rozsahu stavebního záměru. Může však dojít ke skutečnosti, že se v průběhu záchranného archeologického výzkumu prováděného formou dohledu objeví mimořádné archeologické památky a situace. V takovém případě bude nutno zemní práce přerušit do doby uzavření dodatku ke smlouvě, který bude řešit následnou záchranu těchto nálezů.

Výzkum prováděný formou dohledu při hloubení kanalizace v Celetné ulici u Staroměstského náměstí v Praze prokázal existenci zdejší komunikace již v průběhu 12. století

Totální plošný předstihový archeologický výzkum před výstavbou multifunkčního centra Palládium na náměstí Republiky v Praze

Předběžný zjišťovací archeologický výzkum

Jedná se o specifický druh archeologického výzkumu využívaný především při velkých stavebních záměrech na rozsáhlých plochách situovaných do míst, kde je vysoká míra pravděpodobnosti výskytu archeologických památek (stará sídelní oblast, jádro historického města apod.). Tento výzkum proběhne v dostatečném předstihu před zahájením stavebních prací (zahájení je možno provést na ohlášení, není nutno mít stavební povolení) a na základě terénních pozorování a archivní rešerše archeologicky „ohodnotí“ dotčené území. Účelem výzkumu je zjištění existence archeologických památek a v takovém případě určení jejich charakteru, rozsahu a důležitosti. Výzkum bývá realizován systémem bagrovaných rýh, skrývek či bodových sond, dokumentací archeologických objektů a situací zachycených těmito sondami a archivní rešerší. Finanční náročnost výzkumu se pohybuje řádově od desítek do stovek tisíc korun podle velikosti sledovaného území. Nálezová zpráva z výzkumu obsahuje (vedle vyhodnocení) v případě pozitivního archeologického zjištění zejména určení plochy, na které bude třeba provést záchranný/předstihový archeologický výzkum, upřesnění doby jeho trvání a ohodnocení jeho finančních nákladů. V případě negativního archeologického zjištění obsahuje potvrzení o provedeném archeologickém výzkumu pro orgány činné ve stavebním řízení, pokud byly archeologické situace prokazatelně zničeny v minulosti, či požadavek na záchranný archeologický výzkum prováděný formou dohledu v průběhu zemních prací stavby. Tento výzkum výrazně eliminuje možnou konfrontaci archeologického výzkumu se stavebním záměrem. Stavebník ví, co ho čeká a nemine.

Předstihový záchranný archeologický výzkum

V případech, kdy je zcela zřejmé, že se nacházíme na území s dochovanými archeologickými nálezy a situacemi (plocha například bezprostředně sousedí s archeologickou lokalitou, výsledky zjišťovacího výzkumu tuto skutečnost doložily) a je možno rovnou stanovit časovou i finanční náročnost archeologického výzkumu, je nutno před zahájením jakýchkoli zemních prací stavby provést často náročný předstihový záchranný archeologický výzkum. Jeho cena podle rozsahu dotčeného území osciluje od několika stovek tisíc po desítky milionů korun. Výzkum probíhá totální exkavací ohrožené situace v celé ploše, která je ohrožena stavební aktivitou. Právě náplní konkrétních archeologických výzkumů, jejich nedílným součástí a skutečností, které mohou stavebníci při spolupráci s archeology očekávat, bude věnováno naše příští setkání. ■